

Μάργκαρετ Ατγουντ

Η Μάργκαρετ Ατγουντ φωτογραφημένη σε επίσκεψή της στην Αθήνα

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΣΤΟΝ ΓΡΗΓΟΡΗ ΜΠΕΚΟ

Ηταν στις αρχές Απριλίου. Τότε αναρτήθηκε η φωτογραφία στο Instagram. Δύο γυναίκες, στο Τόροντο, ποζάρουν φορώντας τις πολύχρωμες μάσκες τους. Τις είχε ράψει στη μηχανή της η Ρουθ, η αδελφή της Μάργκαρετ Ατγουντ. Μερικές ημέρες αργότερα, εν μέσω καραντίνας, παρουσιάστηκε σε πρόγραμμα του βρετανικού BBC το αυτοσχέδιο κουκλοθέατρό τους, με φιγούρες καμωμένες από διάφορα υλικά που βρήκαν στο σπίτι, βασισμένο στο διήγημα του Εντγκαρ Άλαν Πόου *Η μάσκα του Κόκκινου Θανάτου* (1842). Σε αυτό πρωταγωνιστεί ο πρίγκιπας Πρόσπερο που αποσύρεται σε ένα από τα αβαεία του προκειμένου να απομονωθεί ώστε να αποφύγει έναν λοιμό. Ωστόσο η σπουδαία канаδή συγγραφέας προτίμησε, με το σεσημασμένο ανατρεπτικό της χιούμορ, να πειράξει λίγο τούτη την ιστορία με την κλασική ατμόσφαιρα του γοτθικού τρόμου. Ίδω λοιπόν ένα ακόμα παράδειγμα αυτής της ανεξάντλητης ζωκώπιας, αυτής της φωτεινής φρεσκάδας που χαρακτηρίζει την ίδια στα οχδόντα της χρόνια. Το ίδιο ασφαλώς ισχύει και για τη γραφή της. Το εκτεταμένο έργο της, πάνω από 50 βιβλία σε ποικίλα πεδία του λόγου, εφάπτεται με τους σημαντικότερους προβληματισμούς της εποχής μας. Το 2019 η Ατγουντ απέσπασε για δεύτερη φορά το περίβλεπτο Βραβείο Booker (το μοιράστηκε με την Μπέρναντιν Εβαρίστο) για το μυθιστόρημά της *Οι διαθήκες*, όπου επισκέπτεται πάλι, ύστερα από μία τριακονταετία και πλέον, τον δυστοπικό κόσμο που είχε δημιουργήσει στην εμβληματική *Ιστορία της Θεραπείας*, τη θεοκρατική «Δημοκρατία της Γαλαάδ» που είχε μετατρέψει σε ζοφερή πραγματικότητα την κατάρρευση των γυναικών. Πλην όμως γιατί το έκανε; «Είχε έρθει ο καιρός για αυτό. Και, ύστερα από τόσο πολλά χρόνια που έλεγα στον εαυτό μου ότι δεν θα μπορούσα να γράψω σίκουελ, διέκρινα τη δυνατότητα να το κάνω, όχι όμως ως ένα είδος συνέχειας, με τη στενή έννοια του όρου, του προηγούμενου μυθιστορήματος, ούτε με την ίδια αφηγηματική φωνή. Ξέρετε, οι δικτατορίες είναι αξιοσημείωτες ως προς δύο πράγματα: όχι μόνο για τους τρόπους με τους οποίους εγκαθιδρύονται αλλά και για τους τρόπους με τους οποίους καταρρέουν» δήλωσε προς «Το Βήμα» η Μάργκαρετ Ατγουντ, στο πλαίσιο αυτής της αποκλειστικής συνέντευξης.

Το τοπίο μιας δυστοπίας

Και πράγματι οι συναρπαστικές *Διαθήκες* που διαδραματίζονται – αφηγηματικά πάντοτε – μία δεκαεπταετία μετά την *Ιστορία της Θεραπείας*, συνιστούν την εκπληκτική (και μάλλον αισιόδοξη) απάντησή στα απέλαιστα ερωτήματα των αναγνώστών της για το τι απέγινε εκείνη η

«Με τις επιδημίες δεν μπορούμε να κάνουμε ανακωχή»

Η σπουδαία канаδή συγγραφέας, η λογοτεχνική ιέρεια των σύγχρονων δυστοπικών αφηγήσεων, μιλάει αποκλειστικά στο «Βήμα» για τις βραβευμένες με Booker «Διαθήκες», καθώς επίσης για την πανδημία, τη μυθοπλασία και την ποίηση

εκδοχή του ολοκληρωτισμού. Αραγε διαπίστωσε, ως προς τη διαδικασία συγγραφής αυτών των δύο μυθιστορημάτων από πλευράς της, ορισμένες ομοιότητες ή διαφορές; «*Η Ιστορία της Θεραπείας*» γράφτηκε στα μέσα της δεκαετίας του 1980, κατά τη διάρκεια μιας περιόδου που παρατηρήθηκε αναβίωση της λεγόμενης *Θρησκευτικής Δεξιάς* στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Τις «*Διαθήκες*» άρχισα να τις γράφω εντός του 2016, με τη σταδιακή επάνοδο μιας πιο ακραίας εκδοχής της ριζοσπαστικής δεξιάς ιδεολογίας η οποία υιοθέτησε, θα μπορούσα να πω, αρκετές από τις βασικές ιδέες και συμπεριφορές του επνοημένου καθεστώτος της Γαλαάδ. Η *Ιστορία των ΗΠΑ* έχει σημαδεωθεί από πολλές τέτοιες αναβιώσεις. Υπάρχει εκείνο το πολιτισμικό υπόστρωμα του πορπατισμού από τον 17ο αιώνα, το οποίο συλλειτουργεί εντακκά με τις ακόμη και σήμερα υπαρκτές συνέπειες που έχουν επιφέρει δύο αιώνες δουλείας, και όλα αυτά συνδυάζονται με την κληρονομιά του Εμφυλίου Πολέμου. Θα σας έλεγα λοιπόν ότι η πνευματική μου διάθεση, όταν εργαζόμουν πάνω και στα δύο αυτά μυθιστορήματα, ήταν ανησυχαστική, με διακατείχε κάποια νευρικότητα. Κι αυτό παρά το γεγονός ότι ζω στον Καναδά, δηλαδή μια χώρα στα βόρεια των ΗΠΑ και, υπό ορισμένες έννοιες, πολύ πιο μικρή από εκείνες – τι να πω, ίσως το να είναι κανείς Καναδός σημαίνει να είναι εκ φύσεως ανήσυχος».

Η νέα συνθήκη της πανδημίας

Ανήσυχη είναι αναμφίβολα η Ατγουντ και για την κλιματική αλλαγή: έχει δημοσιεύσει μια ολοκληρωμένη μυθιστορηματική τριλογία για αυτήν μεταξύ 2003 και 2013. Ποιο είναι το επίκεντρό της; Κάποια εργαστηριακά κατασκευασμένη πανδημία! Ήταν αδύνατο να μη σταθούμε σε τούτες τις αφηγήσεις – δυστοπικές κι αυτές προφανώς, κανείς άλλωστε δεν τις εννορηστρώνει με περισσότερη μαστοριά από εκείνη –, δεδομένης και της εξελισσόμενης κρίσης. «*Στην πραγματικότητα, ο μαζικός αφανισμός συντελείται ήδη στο "Ορυξ και Κρέικ"*, το πρώτο μέρος

αυτής της τριλογίας. Ύστερα τον βλέπω από μια άλλη οπτική γωνία, στο δεύτερο μέρος, τη *Χρονιά της Πλημμύρας*», και μετά η ιστορία εκτείνεται προς το μέλλον, στο τρίτο μέρος που έχει τίτλο *Το τέλος του κόσμου*». Στο δικό μου λογοτεχνικό εγχείρημα, η πανδημία είναι ανθρώπινο έργο: ένας από τους χαρακτήρες μου έχει αποφασίσει ότι, αφ' ης στιγμής τα ανθρώπινα όντα καταστρέφουν τον πλανήτη, προκειμένου να σωθεί και ο πλανήτης και μια όψη της ανθρωπότητας, θα πρέπει να εκκαθαρίσουμε όλα τα διαθέσιμα ανθρώπινα μοντέλα και να τα αντικαταστήσουμε με άλλα, πιο καλοήγητα και αγαθά. Αλλά μην ανησυχείτε, ό,τι παρακολουθούμε να συμβαίνει τώρα δεν έχει καμία σχέση με όσα περιγράφω εγώ. Ο SARS-CoV-2 είναι ένας ιός προερχόμενος από την ίδια τη φύση ο οποίος μεταπήδησε στους ανθρώπους. Ίσως συνιστά και μια προειδοποίηση προς εμάς από τις νυχτερίδες και τους παγκοιλίνους: Κάτω τα χέρια, σταματήστε επτέλους να μας τρώτε. Θα ήθελα ωστόσο να κάνω μια απαραίτητη υπόμνηση κάπου εδώ: τέτοιες ασθένειες, τέτοιες νόσοι, των διαφόρων επιδημιών συμπεριλαμβανομένων, έχουν αφανίσει πολλούς, πολύ περισσότερους ανθρώπους από ό,τι κατάφεραν οι εμπόλεμες συρράξεις. Και, το βασικότερο, να προσθέσω ότι με τις επιδημίες δεν μπορούμε να κάνουμε ανακωχή ούτε να υπογράψουμε ειρηνευτικές συνθήκες» τόνισε η Μάργκαρετ Ατγουντ. Κατόπιν της ζητήσαμε να ακτινογραφήσει με το βλέμμα της αυτή τη νέα συνθήκη που μας περιβάλλει. Αποκαλύπτει κάτι ουσιαστικό η πανδημία για τον τρόπο με τον οποίο έχει καταλήξει να πορεύεται η ανθρωπότητα στις αρχές του 21ου αιώνα; «*Οι νέοι κίνδυνοι, οι καινοφανείς απειλές, προκαλούν πάντοτε μεγάλη ανασφάλεια. Είναι προφανές ότι όσα δεν μας είναι γνωστά μάς φοβίζουν περισσότερο από τα όσα ήδη γνωρίζουμε. Πιστεύω ότι το ουσιαστικό ζήτημα που αναδεικνύει η κρίση αυτής της πανδημίας είναι το πόσο αλληλοσυνδεδεμένοι έχουμε πλέον γίνει όλοι μεταξύ μας και πόσο πολύ εξαρτημένοι είμαστε από αγαθά και προ-*

μήθειες που παράγονται αλλού, μακριά μας. Το γεγονός αυτό έχει οδηγήσει πολλούς στην ευημερία, όπως όμως διαπιστώνουμε τώρα η συγκεκριμένη εξέλιξη δεν έχει μόνο μειονεκτήματα αλλά και κάποια όρια. Βεβαίως, μία από τις καλές πλευρές αυτής της συνθήκης είναι ότι οι όποιες επιστημονικές ανακαλύψεις σχετίζονται με την καταπολέμηση του νέου κορωνοϊού θα μπορέσουν να μοιραστούν και να γίνουν κοινό κτήμα γρήγορα. Μια άλλη καλή πλευρά είναι και το ενδεχόμενο, όταν θα έχουμε πια αναδυθεί σώοι στον κόσμο μετά την πανδημία, ίσως, λέω ίσως, και να έχουμε αναλογιστεί πώς ακριβώς θα μπορούμε να κάνουμε τα πράγματα διαφορετικά... Εν πάση περιπτώσει, αυτό οφείλουμε να κάνουμε ούτως ή άλλως, αν θέλουμε να διατηρήσουμε έναν βιώσιμο πλανήτη πάνω στον οποίο τα ανθρώπινα όντα θα μπορούν να επιβιώουν, να ζουν».

Η ανάγνωση ως τρόπος ζωής

Είναι και η λογοτεχνία, το δίχως άλλο, ένας τρόπος ζωής, η ανάγνωση συγκεκριμένα, παραμένει ένας μοναδικός τρόπος διαπλάτυνσης της ζωής μας, είτε τη συνοδεύουν οι συμφορές είτε όχι. «Θα επικαλεστώ στο σημείο αυτό τους επιστήμονες που διερευνούν τον ανθρώπινο εγκέφαλο, οι οποίοι μας λένε ότι ένα αυθεντικό έργο μυθοπλασίας (όχι κάποιο βιβλίο δράσης ή κάποια περιπέτεια) μέσω του οποίου καταφέρνουμε, πραγματικά, να εμπυθιστούμε στον ίδιο μας τον εαυτό, συνιστά και το πλησιέστερο πράγμα στη βιωμένη εμπειρία με το οποίο μπορούμε να συναντηθούμε. Ένα τέτοιο μυθιστόρημα μας εμφανίζει τους ανθρώπινους χαρακτήρες σε όλο το περίπλοκο εύρος τους και επιπλέον, καταπώς λέγεται, αναβαθμίζει τον ορίζοντα της ενσυναίσθησής μας. Κατά συνέπεια, έχει την ξεχωριστή του αξία γιατί δεν παρατηρούμε απλώς μια εμπειρία από τη θέση ενός εξωτερικού παρατηρητή, αλλά τη ζούμε από τα μέσα, μέσα από τον νου και τις σκέψεις αυτών των χαρακτήρων. Δηλαδή, όχι μόνο αυτό που έκανε κάποιος χαρακτήρας, αλλά και το πώς ένωσε ο εν λόγω χαρακτήρας για αυτό. Σε ό,τι αφορά τώρα τα διάφορα δείγματα επιστημονικής φαντασίας, πριν ή μετά την πανδημία... Νομίζω ότι μπορούμε να χαλαρώσουμε λίγο, δεδομένου ότι σχεδόν πάντα είναι όλα χειρότερα στα βιβλία. Θεωρώ πάντως ότι αυτά που είναι πιο κοντά σε αυτά που βιώνουμε εμείς είναι εκείνα τα χρονικά του παρελθόντος, αφηγήσεις από τον καιρό του λεγόμενου Μαύρου Θανάτου, της μεσαιωνικής πανώλης ή της ισπανικής γρίπης αργότερα, προτού δηλαδή ανακαλυφθούν τα πολυάριθμα εμβόλια που εξουδετέρωσαν μια πλειάδα θανατηφόρων ασθενειών, αποκλείοντάς τες από τις ζωές μας. Πρέπει, πιστεύω, να μην ξεχνάμε ποτέ αυτή τη σταθερή πιθανότητα, ότι εξακολουθούμε να είμαστε ανά πάσα στιγμή έκθετοι σε μια κανούργια ασθένεια στην οποία δεν θα έχουμε ανοσία και να θυμόμαστε επίσης ότι, σε ανάλογες μάχες, η επαρκής προετοιμασία και η γρήγορη αντίδραση παίζουν τον καθοριστικό ρόλο».

Το επόμενο βιβλίο της Μάργκαρετ Ατγουντ που αναμένεται να εκδοθεί στο εξωτερικό είναι – ύστερα από κάμποσα χρόνια – μια ποιητική συλλογή υπό τον τίτλο *Dearlie*. Η πρώτη της, η *Δπιλή Περσεφόνη*, είχε κυκλοφορήσει στις αρχές της δεκαετίας του 1960. «Η ποίηση – στη λογοτεχνία εν γένει – αποτελούσε ανέκαθεν το επίκεντρο της πιο σημαίνουσας και πιθανώς της πλέον θεμελιώδους ανθρώπινης τεχνολογίας, δηλαδή της εφεύρεσης αυτού που ονομάζουμε έντερη γλώσσα, σύνθετη γλώσσα. Η ποίηση μοιάζει με το τραγούδι, και το τραγούδι μπορεί να συνδεθεί άμεσα με τα συναισθήματά μας. Έχω την εντύπωση ότι συγκαταλέγομαι κι εγώ σε εκείνη την κατηγορία των πολυσχιδών λογοτεχνών στους οποίους ποτέ κανείς δεν είπε ότι δεν μπορούν να υπηρετήσουν και τα δύο, και την πεζογραφία και την ποίηση. Επομένως, η ποίηση για μένα είναι σημαντική. Ναι, παρά πολύ σημαντική».

ΜΑΡΓΚΑΡΕΤ ΑΤΓΟΥΝΤ

Οι Διαθήκες

Μετάφραση
Αύγουστος Κορτώ.
Εκδόσεις
Ψυχογιός, 2020,
σελ. 536,
τιμή 19,90 ευρώ

ΜΑΡΓΚΑΡΕΤ ΑΤΓΟΥΝΤ

Η ιστορία της Θεραπείας

Μετάφραση
Αύγουστος Κορτώ.
Εκδόσεις
Ψυχογιός, 2018,
σελ. 432,
τιμή 15,50 ευρώ

Το ουσιαστικό ζήτημα που αναδεικνύει η κρίση αυτή είναι το πόσο πολύ εξαρτημένοι είμαστε από αγαθά και προμήθειες που παράγονται αλλού, μακριά μας